Oorlogseconomie, Militaire Keynesianism en Risicolanden

De these

Veel landen bewapenen zich momenteel op grote schaal en bouwen een eigen defensie-industrie op. Dit creëert een interne economie die staatsafhankelijk is van militaire uitgaven ("military Keynesianism"). Het risico: net als Rusland, dat door zijn interne oorlogseconomie economisch moeilijk kan stoppen met de oorlog in Oekraïne, kunnen andere landen in een situatie belanden waarin een economische crisis — veroorzaakt door dit eenzijdige investeringsklimaat — hen structureel richting conflict duwt. Als dit bij één land uit de hand loopt, zou dit kunnen escaleren naar een bredere (wereld)oorlog.

Wat denktanks hierover zeggen

Erkenning van het mechanisme

- **CFR**: wereldwijde defensie-uitgaven stijgen al 11 jaar op rij; in 2025 boven 2,5% van het mondiale bbp — het hoogste niveau sinds 2009, terwijl schulden en inflatie al onder druk staan.
- **OECD**: het economisch effect hangt sterk af van de financiering. Schuldgefinancierde defensie-uitgaven kunnen kortstondig stimuleren, maar bij hoge

staatsschuld juist rentes opdrijven en investeringen verdringen.

- **Historische parallel**: Duitse herbewapening vóór beide wereldoorlogen had reële economische drijfveren naast ideologische — structurele prikkels die conflict waarschijnlijker maken als bijproduct.
- **SIPRI**: wereldwijde militaire uitgaven bereikten in 2025 $2.887 miljard (11e jaar op rij van stijging); Rusland's defensielast steeg naar 7,5% van het bbp.

Kritische kanttekeningen

- Economen (Skidelsky, Warwick-analyse) wijzen erop dat er geen hard bewijs is dat defensie-uitgaven een unieke of superieure economische stimulans zijn t.o.v. andere overheidsuitgaven.
- IPS-Journal noemt "military Keynesianism" zelfs "economisch en politiek een doodlopende weg" — het vergroot fossiele afhankelijkheid en geopolitieke risico's.
- Het idee dat dit *automatisch* tot één grote triggerende crisis en wereldoorlog leidt, wordt door de meeste denktanks niet als deterministisch gezien. Eerder als een structurele risicofactor die de kans op escalatie vergroot, niet als een mechanisme dat oorlog "afdwingt".

Kernconclusie (uitgewerkt met cijfers)

De landen met het hoogste risico op het mechanisme dat centraal staat in deze analyse — een crisis ontstaan door eenzijdige investering in een oorlogseconomie, die vervolgens structureel dwingt tot conflict — zijn niet per se de grootste spenders in dollars. Het gaat om de combinatie van (a) een zware relatieve last t.o.v. de economie en (b) al

fragiele economische fundamenten. Vier gevallen springen eruit:

1. Polen en de Baltische staten — nieuwe, snelle opbouw

- **Polen**: 4,1–4,7% van het bbp naar defensie, het hoogste percentage binnen de NAVO. Dit is geen piek maar een structurele koers — de Poolse centrale bank heeft zelfs geopperd om goudreserves (t.w.v. tot $13 miljard) te verkopen om een verdubbeling van het defensiebudget te financieren.
- **Baltische staten** (Estland, Letland, Litouwen): kleine economieën, maar met een van de hoogste defensielasten relatief tot bbp binnen de NAVO.
- **Mechanisme**: relatief kleine economieën die een groot deel van hun begroting structureel vastzetten in defensie. Bij een economische tegenwind (recessie, hogere rente op staatsschuld) is afbouwen politiek en veiligheidspolitiek bijna onmogelijk (directe grens met Rusland), terwijl doorgaan de rest van de begroting verder onder druk zet. Dit is de meest "klassieke" vorm van het risico: een nieuw gecreëerde afhankelijkheid die nog niet is getest door een echte crisis.

2. Turkije — chronische macro-fragiliteit + groeiende last

- Defensie- en veiligheidsbudget 2026: $27,3 miljard (2,33% bbp), oplopend naar 2,83% (2027) en 3,2% (2028) volgens eigen ministerieprognoses.
- Fonds ter ondersteuning van de eigen wapenindustrie: +25% in 2025, nu 22% van de totale defensie-uitgaven.

- Inflatie: structureel rond 30–32%.
- Importafhankelijkheid: 90% van de olie en 98% van het gas komt van buiten. Bij de energieschok door de oorlog VS/Israël-Iran (vanaf 28 februari 2026) verkocht/swapte de centrale bank in twee weken tijd 58–118 ton goud (~$8+ miljard) om de lira te verdedigen.
- **Mechanisme**: Turkije heeft geen nieuwe, plotselinge afhankelijkheid zoals Polen, maar een chronisch fragiele macro-economie (hoge inflatie, zwakke lira, importafhankelijkheid) waar een structureel groeiende defensie- én veiligheidslast (leger + politie/gendarmerie worden samen begroot) als extra factor bovenop komt. Elke externe schok (energie, oorlog elders) raakt Turkije dubbel: via de begroting én via de betalingsbalans.

3. Algerije en Saoedi-Arabië — extreem hoge ratio's, deels acuut verergerd

- **Algerije**: ~8,8% van het bbp naar defensie — een van de hoogste ratio's ter wereld, met relatief weinig media-aandacht.
- **Saoedi-Arabië**: $83,2 miljard (2025), 6,5–8,8% van het bbp, de 8e grootste defensiebegroting ter wereld. Sinds de sluiting van de Straat van Hormuz (4 maart 2026) is de olie-export grotendeels stilgevallen en is de luchtafweer (Patriot PAC-3-raketten) in recordtempo verbruikt.
- Bredere Golfregio: de blokkade veroorzaakte een "voedsel- en waternoodsituatie" — tot 80% van de voedselimport en de ontzilting van drinkwater (tot 99% van de watervoorziening in sommige Golfstaten) lopen via dezelfde route die nu geblokkeerd is.
- **Mechanisme**: deze landen combineren een toch al zeer zware structurele defensielast met een acute, externe

schok (oorlogsdreiging aan hun grens/wateren) die zowel hun inkomsten (olie-export) als hun basisvoorzieningen (voedsel, water) direct raakt. Dit is het scherpste voorbeeld van hoe een regionale oorlog een reeds zware oorlogseconomie in een acute crisis kan duwen.

Waarom deze vier groepen risicovoller zijn dan de grote spenders

De VS (>$1 biljoen), China en Duitsland geven in absolute cijfers veel meer uit, maar hun economieën zijn groot en gediversifieerd genoeg om die last te dragen zonder dat het een existentiële politiek-economische val wordt. Polen/Baltische staten, Turkije en Algerije/Saoedi-Arabië combineren juist een zware last mét weinig economische buffer — en dat is precies de combinatie die volgens de eerder aangehaalde denktankanalyses (CFR, OECD, SIPRI) de kans vergroot dat een economische crisis omslaat in structurele druk richting conflict.

Volledig mondiaal overzicht (alle relevante landen/blokken)

Onderstaand overzicht dekt alle economisch relevante landen, gegroepeerd naar regio en risiconiveau. Voor de volledigheid: bij landen buiten deze groepen (het gros van Afrika, Zuid-Amerika, Zuidoost-Azië) is defensie geen dominante economische factor — hun uitgaven liggen ruim onder 2% bbp en spelen geen rol in het beschreven mechanisme.

Europa — hoge schuld + groeiende defensielast

Land	Staatsschuld (% bbp)	Defensie-uitgaven (% bbp)	Risico
Griekenland	150,9%	~3%	Hoogste schuld van de EU, al langer fiscaal fragiel
Italië	135,3%	2,8% (2026)	Grootste schuldenlast na Griekenland; verhoging vooral via herclassificatie naar "veiligheid"
Frankrijk	115,6%→120%	2,25% (€68,5 mrd)	Tekort 5,1%; defensie enige groeiende begrotingspost, rest krimpt
België	104,5%	+59% in 1 jaar	Snelste stijging van heel Europa
Spanje	100,7%→99,3% (dalend)	1,24–2,1% (laagste van NAVO)	Weigert het 5%-doel; tegenvoorbeeld, geen risicoland
VK	101,3%	stijgend	"Defensie blijft een van de grootste fiscale drukfactoren" —

Land	Staatsschuld (% bbp)	Defensie-uitgaven (% bbp)	Risico
			Institute for Fiscal Studies
Portugal	94,9%	~2%	Beperkte fiscale ruimte
Polen	lager, maar snel groeiend	4,48% (hoogste NAVO)	Categorie 1: nieuwe, snelle opbouw
Litouwen / Letland / Estland	wisselend	4,00% / 3,73% / 3,38%	Categorie 1: nieuwe, snelle opbouw
Duitsland	63,9% (laag)	2,14%→3,2% (2029)	Veel fiscale ruimte; grondwettelijke schuldrem aangepast, geen acuut risico
Nederland	gematigd	2,2% (verdubbeld sinds 2021)	Beheerst, geen acuut risico

Midden-Oosten / Golf — extreem hoge ratio's, deels acuut

Land	Defensie-uitgaven (% bbp)	Risico
Oekraïne	~40%	Volledige oorlogsmobilisatie
Israël	6,5–7,8%	Permanente oorlogseconomie + belast door de Iran-oorlog
Saoedi-Arabië	6,5–8,8%	Acute strain door sluiting Straat van Hormuz
Algerije	~8,8%	Hoogste ratio wereldwijd, weinig media-aandacht
Iran	~2% bbp, maar laag bbp per hoofd	Sancties + oorlog beperken economische buffer
Turkije	2,3%→3,2%	Categorie 4: chronische macro-fragiliteit + groeiende last

Oost-Europa / Rusland

Land	Defensie-uitgaven (% bbp)	Risico
Rusland	7,5%	Oorspronkelijke voorbeeld: structurele afhankelijkheid van oorlogsindustrie

Grote mogendheden met economische diepte (lager risico in dit opzicht)

Land	Defensie-uitgaven	Risico
VS	>$1 biljoen, ~3,3–3,4% bbp	Grootste absolute uitgaven, maar economie groot genoeg om te dragen
China	+7,2% groei, officieel ~1,7% bbp (werkelijk mogelijk hoger)	Grote, gediversifieerde economie
Japan, Zuid-Korea, Taiwan	stijgend vanaf lage basis	Gezonde economieën, geen acute fiscale klem
India	groeiend, maar op zeer grote/groeiende economie	Laag relatief risico

Overig (Afrika, Zuid-Amerika, Zuidoost-Azië)

Voor de meeste landen in deze regio's speelt defensie geen dominante rol in de economie (uitgaven doorgaans ruim onder 2% bbp). Uitzonderingen met regionale spanning door binnenlandse conflicten (bv. Pakistan, Egypte, Nigeria) vallen buiten de kern-oorlogseconomie-dynamiek van dit onderzoek, maar zijn het waard apart te onderzoeken bij specifieke interesse.

Uitgebreide risicoanalyse per land

Hieronder een toelichting per land uit de tabellen: wat maakt het specifieke risicomechanisme daar concreet, en hoe zwaar weegt het.

Europa

Griekenland (schuld 150,9% bbp, defensie ~3%)
Het meest schuldbelaste land van de EU. Het risico hier is niet zozeer een nieuwe defensie-opbouw (die is relatief stabiel al jaren, mede door de historische spanning met Turkije), maar dat elke nieuwe schok — rente, energie, een nieuwe eurocrisis — meteen tegen het fiscale plafond aanloopt. Er is nauwelijks buffer.

Italië (schuld 135,3%, defensie 2,8% in 2026)
Rome combineert een van de zwaarste schuldenlasten van Europa met een politiek onder druk om meer te besteden aan defensie. Veelzeggend: het grootste deel van de verhoging in 2026 gaat naar "domestic security" (politie) in plaats van klassieke defensie — een teken dat de regering-Meloni de verhoging vooral electoraal verkoopbaar probeert te maken, niet capaciteit opbouwt. Dit is een land dat de vorm van herbewapening aanneemt zonder de fiscale ruimte ervoor te hebben.

Frankrijk (schuld 115,6%→120%, tekort 5,1%, defensie 2,25%)
Het duidelijkste Europese voorbeeld van het mechanisme: defensie is de enige begrotingspost die structureel groeit, terwijl vrijwel alle andere ministeries bezuinigen. Twee premiers zijn al gevallen over begrotingsonenigheid. Als de politieke chaos aanhoudt of de rente verder oploopt, wordt defensie de plek waar de rest van de begroting tegen aanloopt.

België (schuld 104,5%, defensie +59% in 1 jaar)
De snelste stijging van heel Europa, gestart vanaf een zeer lage basis. Het risico is minder de absolute last (nog relatief beperkt) en meer het tempo: een land met beperkte fiscale ruimte dat in één jaar tijd zijn defensie-uitgaven bijna verdubbelt, bouwt razendsnel een nieuwe structurele verplichting op.

Spanje (schuld 100,7%→99,3%, defensie 1,24–2,1%, laagste van NAVO)
Het duidelijkste tegenvoorbeeld. Schuld en tekort dalen, en de regering weigert expliciet om mee te gaan in de NAVO 5%-doelstelling, met als reden dat het de economie zou schaden. Spanje demonstreert dat een land wél weerstand kan bieden aan de druk tot herbewapening — het risico dat je beschrijft is hier bewust vermeden, niet afwezig door toeval.

Verenigd Koninkrijk (schuld 101,3%, defensie stijgend)
Het Institute for Fiscal Studies noemt defensie expliciet een van de grootste structurele fiscale drukfactoren voor de komende jaren. Net als Frankrijk en Italië hoort het VK bij de groep grote economieën die volgens Bruegel-econoom Guntram Wolff "het niet redden" om de NAVO-doelen te halen zonder aanzienlijke fiscale pijn elders.

Portugal (schuld 94,9%, defensie ~2%)
Minder in het nieuws, maar met beperkte fiscale headroom. Risico is vergelijkbaar met Griekenland: weinig ruimte om schokken op te vangen, ook als de defensie-uitgaven zelf bescheiden blijven.

Polen (defensie 4,48%, hoogste van de NAVO)
Zoals eerder uitgewerkt: de duidelijkste "categorie 1"-casus. Snelle, structurele opbouw, klein land relatief tot de last,

direct grensland met Rusland waardoor afbouwen politiek vrijwel onmogelijk is.

Litouwen (4,00%), Letland (3,73%), Estland (3,38%)
Alle drie combineren een kleine economie met een zeer hoge relatieve last en directe geografische blootstelling aan Rusland. Het verschil met Polen is schaal, niet mechanisme — bij een economische tegenwind hebben deze landen nog minder absolute buffer om op terug te vallen.

Duitsland (schuld 63,9%, defensie 2,14%→3,2% in 2029)
Structureel het minst kwetsbare grote Europese land in dit opzicht. Lage staatsschuld geeft veel ruimte om de defensie-uitgaven te verhogen via leningen zonder acuut fiscaal risico — vandaar ook de aanpassing van de grondwettelijke schuldenrem specifiek voor defensie. Geen acuut risico, wel een land dat wordt getransformeerd door de opbouw.

Nederland (defensie 2,2%, verdubbeld sinds 2021)
Gematigd tempo, gezonde uitgangspositie. Geen acuut risico zolang de bredere economie stabiel blijft.

Midden-Oosten / Golf

Oekraïne (~40% bbp)
Extreme uitschieter, maar dit is het gevolg van oorlog, niet de oorzaak — reeds in categorie "volledige oorlogseconomie" en niet vergelijkbaar met de andere landen qua mechanisme.

Israël (6,5–7,8%)
Permanente oorlogseconomie waarbij delen van de tech- en defensiesector zo verweven zijn met de bredere economie dat een duurzame vredessituatie ook economisch ontwrichtend zou kunnen zijn voor bepaalde sectoren. De huidige Iran-oorlog verzwaart de last verder, al was de trend vóór de oorlog juist licht dalend.

Saoedi-Arabië (6,5–8,8%)
Het scherpste actuele voorbeeld van hoe een reeds zware defensielast in een acute crisis kan omslaan: sinds de sluiting van de Straat van Hormuz is de olie-export (de belangrijkste inkomstenbron) grotendeels stilgevallen, terwijl tegelijk de luchtafweer in recordtempo wordt verbruikt. Dit is een land dat zowel aan de inkomsten- als de uitgavenkant tegelijk onder druk staat.

Algerije (~8,8%)
De hoogste ratio wereldwijd, maar met weinig internationale aandacht — deels omdat het land minder in de actuele geopolitieke schijnwerpers staat dan Saoedi-Arabië of Israël. Structureel een van de zwaarst belaste economieën ter wereld op dit vlak, met weinig externe controle of transparantie over hoe houdbaar dit is.

Iran (~2% bbp officieel, maar zeer laag bbp per hoofd)
Het percentage lijkt bescheiden, maar de economische basis is uitzonderlijk zwak door decennia sancties. Een klein percentage van een kleine, gesanctioneerde economie kan toch een zware last betekenen — en de huidige oorlog met de VS/Israël vergroot de druk acuut.

Turkije (2,3%→3,2%)
Zoals eerder uitgewerkt: geen plotselinge opbouw zoals Polen, maar een chronisch fragiele macro-economie (hoge inflatie, zwakke lira, sterke importafhankelijkheid) waar een structureel groeiende defensie- én veiligheidslast bovenop komt.

Oost-Europa / Rusland

Rusland (7,5% bbp)
Het oorspronkelijke voorbeeld waarop je these was

gebaseerd: een economie die structureel is gaan draaien op de oorlogsindustrie, waardoor stoppen met de oorlog economisch zeer ontwrichtend zou zijn voor de eigen binnenlandse markt en werkgelegenheid.

Grote mogendheden met economische diepte

Verenigde Staten (>$1 biljoen, ~3,3–3,4% bbp)
Verreweg de grootste absolute uitgaven ter wereld, maar op een economie die groot en flexibel genoeg is om dit te dragen zonder existentiële fiscale klem. Wel een aandachtspunt: de staatsschuld en rentelasten stijgen ook in de VS, dus dit is geen garantie voor de lange termijn — maar op dit moment geen acuut risico vergelijkbaar met de andere categorieën.

China (officieel ~1,7% bbp, +7,2% groei, werkelijke uitgaven mogelijk hoger door ondoorzichtige boekhouding)
Grote, gediversifieerde economie met veel absorptievermogen. Risico zit hier minder in binnenlandse economische druk en meer in de ondoorzichtigheid van de werkelijke uitgaven, wat externe inschatting van kwetsbaarheid bemoeilijkt.

Japan, Zuid-Korea, Taiwan
Stijgende uitgaven, maar vanuit een lage uitgangsbasis en op gezonde, welvarende economieën. Geen acute fiscale klem, wel een duidelijke trendbreuk met decennia van bescheiden defensie-uitgaven.

India
Groeiend defensiebudget, maar op een van de snelst groeiende grote economieën ter wereld — de relatieve last blijft daardoor beheersbaar.

Overig (Afrika, Zuid-Amerika, Zuidoost-Azië)

Voor de meeste landen hier is defensie geen dominante economische factor. Regionale uitzonderingen (Pakistan, Egypte, Nigeria) hebben vooral te maken met binnenlandse conflicten en minder met de structurele "oorlogseconomie-val" die in deze analyse centraal staat — het zou een aparte, regio-specifieke analyse vergen om dat volledig recht te doen.

Welke landen zijn het meest kwetsbaar? (eerdere, kortere versie)

Categorie 1 — Nieuwe, snel opgebouwde afhankelijkheid (risico op omslag bij crisis)

Polen

- 4,1–4,5% van het bbp naar defensie — het hoogste percentage binnen de NAVO.
- Structurele koers, geen tijdelijke piek.
- Relatief kleine economie om de last te dragen; grote leningen; reële dreiging (grens met Rusland/Wit-Rusland).
- Bij economische neergang zit Polen politiek-economisch klem: afbouwen voelt existentieel onveilig, doorgaan drukt zwaar op de rest van de begroting.

Baltische staten (Estland, Letland, Litouwen)

- Defensielast relatief tot bbp is een van de hoogste in de NAVO, ondanks bescheiden absolute bedragen.
- Kleine economie, grote last, direct grensland met Rusland — vergelijkbare kwetsbaarheid als Polen, nog scherper.

Categorie 2 — Bestaande, verankerde oorlogseconomie (chronisch risico, geen nieuwe crisis nodig)

Noord-Korea

- Extreem hoog (niet-transparant) aandeel bbp naar defensie.
- "Songun"/military-first-beleid: decennialang gebouwd rond permanente oorlogseconomie zónder daadwerkelijke oorlog.
- Risico: extern conflict als afleidingsmanoeuvre bij interne crisis (voedseltekorten, elite-onvrede), niet zozeer "moet plotseling oorlog voeren om ineenstorting af te wenden".

Israël

- Permanente oorlogseconomie, defensie-industrie sterk verweven met de tech-sector.
- Verlaagde uitgaven in 2025 (SIPRI) — dus niet in een opwaartse spiraal zoals Polen.
- Structureel risico: een economie die al lang met conflict als "normaal" functioneert, kan politiek moeilijker een duurzame vredessituatie accepteren omdat delen van economie en politiek systeem baat hebben bij het voortbestaan van de dreiging.

Het onderscheid

	Mechanisme	Voorbeeldlanden
Categorie 1	Nieuwe afhankelijkheid, kan omslaan bij economische tegenwind	Polen, Baltische staten

	Mechanisme	Voorbeeldlanden
Categorie 2	Bestaande, verankerde oorlogseconomie; vraag is niet óf maar wanneer interne druk zich extern ontlaadt	Noord-Korea, Israël

Risicoanalyse: kans op oorlog en wereldoorlog (2026–2046)

Belangrijke vooraf-opmerking: dit soort schattingen zijn per definitie zeer onzeker. Er bestaat geen objectieve "juiste" kans op oorlog — verschillende methodes (historische basisfrequentie, expert-enquêtes, voorspelmarkten) geven andere getallen, afhankelijk van hoe "oorlog" en "wereldoorlog" worden gedefinieerd. Onderstaand de bandbreedtes uit de beste beschikbare bronnen, niet één schijnbaar precies getal.

1. Kans op oorlog "ergens ter wereld" (2026–2046)

Bijna 100%. Dit is geen zinvolle onzekerheidsvraag: er is vrijwel continu ergens een gewapend conflict gaande (interstatelijk of burgeroorlog). Het Correlates of War-onderzoek en het Uppsala Conflict Data Program laten zien dat sinds 1945 elk jaar wel ergens een actief conflict woedt. De vraag die wél onzeker is, is de schaal en het type conflict.

2. Kans op een grote-mogendheden-oorlog of wereldoorlog (2026–2046)

Bron	Schatting	Periode/definitie
Metaculus (voorspelmarkt)	45%	"Great power war" vóór 2043
Metaculus	23%	"World War 3" vóór 2050
Atlantic Council-enquête (350+ strategen/futuristen, 2025)	40%	Wereldoorlog vóór 2035 (multifront-conflict tussen grote mogendheden) — van wie 69% verwacht een directe botsing Rusland-NAVO
80,000 Hours (analyse academische literatuur)	10–50%	Conflict tussen grote mogendheden "in de komende decennia"
Tetlock's superforecasters (Hybrid Forecasting-Persuasion Tournament)	~2%	Kernoorlog die 10–100% van de mensheid doodt, vóór 2050 (strengere, existentiële definitie)
Historische basisfrequentie (Richardson-model, Correlates of War)	~12%	Kans op een oorlog ter grootte van WOII (16,6+ miljoen doden) binnen 20 jaar, statistisch geëxtrapoleerd uit 100+ jaar data (impliceert gemiddeld 1 zo'n oorlog per ~161 jaar)

Waarom de spreiding zo groot is:

- Definitieverschil: "great power war" (elke botsing tussen grote mogendheden, ook regionaal/proxy) versus "wereldoorlog" (multifront, wereldwijd) versus "existentiële kernoorlog" zijn drie verschillende dingen. Hoe strenger de definitie, hoe lager het percentage.
- Voorspelmarkten zoals Metaculus hebben geen financiële prikkel bij dit soort langetermijnvragen, dus de cijfers worden met enige voorzichtigheid behandeld.
- Expertenquêtes (Atlantic Council) meten perceptie van goed geïnformeerde professionals, geen hard model — de uitkomst van 40%/2035 wordt door de onderzoekers zelf "alarmerend" genoemd.

3. Synthese op basis van bovenstaande bronnen én de landenanalyse in dit document

Gecombineerd met de specifieke landenrisico's hierboven (Polen/Baltische staten, Turkije, Rusland, Saoedi-Arabië/Algerije, en de acute Iran-oorlog) kom ik tot deze gelaagde inschatting voor 2026–2046:

- **Regionale/grote-mogendheden-oorlog** (direct of via proxy, zoals nu al deels het geval is met Oekraïne en Iran): **25–40%** kans op escalatie tot een directe militaire confrontatie tussen twee of meer grote mogendheden (bijv. Rusland-NAVO, VS-China rond Taiwan).
- **Volledige "wereldoorlog"** (multifront, meerdere continenten, vergelijkbaar met WOI/WOII in schaal): **10–20%**. Lager omdat globale economische verwevenheid zowel escalerend als afremmend werkt, en kernwapens sinds 1945 een unieke afschrikking vormen die niet bestond vóór WOI/WOII.

- **Kernoorlog met existentiële gevolgen** (10%+ van de mensheid): **~2–5%**, in lijn met Tetlock's superforecasters, specifiek getraind om overconfident doemdenken te corrigeren.

4. Verband met de landenanalyse in dit document

De risicolanden uit de eerdere secties (Polen/Baltische staten, Rusland, Turkije, Saoedi-Arabië/Algerije) zijn precies de "brandhaarden" die in de Atlantic Council-enquête als meest waarschijnlijke triggers worden genoemd: 69% van de respondenten die een wereldoorlog verwachten, noemt een directe botsing Rusland-NAVO (raakt Polen/Baltische staten direct) als het meest waarschijnlijke scenario. De economische kwetsbaarheid uit dit document werkt dus niet geïsoleerd, maar juist in precies de regio's die experts al als hoogste-risicozones beschouwen.

Kanttekening: deze cijfers zijn schattingen van onzekerheid, geen voorspellingen. Zelfs de meest gerenommeerde bronnen benadrukken zelf dat langetermijnvoorspellingen over oorlog notoir onbetrouwbaar zijn — grote oorlogen ontstaan historisch vaak uit gebeurtenissen die vooraf niet als doorslaggevend werden gezien (bijv. de aanslag in Sarajevo, 1914).

Bronnen (aanvullend)

- 80,000 Hours — *Great power conflict* problem profile
- Atlantic Council — *Welcome to 2035* Global Foresight survey (350+ experts)
- Metaculus — voorspellingen "Great power war by 2043" en "World War 3 by 2050"

- Tetlock — Hybrid Forecasting-Persuasion Tournament (superforecasters)
- Richardson-model / Correlates of War-database — historische oorlogsfrequentie
- CFR — *Beware the Costs of the Global Rearmament Boom* (juni 2026)
- Chatham House — *Global security continued to unravel in 2025* (december 2025)
- OECD Economic Outlook, Vol. 2026 Issue 1 — *The fiscal and economic impacts of higher defence spending*
- SIPRI — persbericht mondiale defensie-uitgaven (april 2026)
- Wikipedia — *Military Keynesianism*
- Robert Skidelsky — *Military Keynesianism?* (juni 2025)
- IPS-Journal — *Military Keynesianism is a dead end* (mei 2025)
- Visual Capitalist — *Ranked: The World's 25 Most Militarized Economies*